

F.G. LORCA'NIN TÖRE KONULU ÜÇLEMESİNDE TRAJİK OLANIN İRDELENMESİ

Öğr. Gör. Turgut BAĞIR

Çukurova Üniversitesi

Devlet Konservatuvarı

Tiyatro/Oyunculuk Anasanat Dalı.

ÖZET

Bu çalışmada, **Federico Garcia Lorca**'nın töre konulu üç tragedyası olan “**Kanlı Düğün**”, “**Yerma**” ve “**Bernarda Alba'nın Evi**” adlı oyunları incelenmiş, bu oyunlarda trajik olanın ne olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Lorca'nın söz konusu oyunlarında trajik kahraman, toprağa bağlı feodal toplum düzeninin değer yargıları ve töreleri ile kuşatılmış; tutsaklaştırılmış kadınlardır. Onlar, toplumsal düzenin töreleriyle girdikleri çatışmada yenik düşmeye, acı çekmeye mahkumdurlar. Lorca kadınlarının törelere karşı verdiği savaş, uğradığı yıkım, dünyanın her yerinde yaşanabilecek genel ve evrensel nitelikli bir sorundur. İzleyici, bu trajik kahramanlarla özdeşlik kurmak suretiyle onların mücadelesine katılır. Bu, kahraman kadar izleyici için de düşündürücü, yürek burkan, acılı bir süreçtir.

Anahtar Sözcükler: F.G.Lorca, Töre, Çatışma, Tragedya, Trajik olan

ABSTRACT

In this study, three plays about tradition “**Bloody Wedding**”, “**Yerma**” and “**The House of Bernarda Alba**” by **Federico Garcia Lorca** has been analyzed and it is aimed to find out the answer of the following question: What is tragic in these plays?” The tragic heroins of Lorca's plays are women surrounded by traditions and fixed opinions of the feudal society. They are bound to suffer because of their struggle against traditions and the social system. Their struggle against tradition and their suffering are common global problems which can be encountered in any part of the world. The audience take part in their struggle by putting themselves into their positions. This is a sad and bitter process for both the heroine and the audience.

Key words: F.G. Lorca, Traditions, Conflict, Tragedy, Tragic

Giriş

Estetikçi Kagan'a göre sanatta trajik çatışmanın temelinde **ideal'i gerçeğe dönüştürme savaşı** yatmaktadır:

Bir başka deyişle yaşamda olduğu kadar, sanatta da trajik çatışmanın temelinde yatan şey ideal'i gerçeğe dönüştürme savaşı'dır. Bu savaşın başlıca alanı ise, toplumdur, bu toplumun gelişmesi içinde, farklı kesimlerin çıkarları ile idealleri arasındaki dramatik çelişmeler boy atar.(Kagan,1993:172)

Bir dramatik eserde trajik olan ise ideal ile gerçek (realite) arasındaki çelişkiyen doğan bu çatışmanın sonunda **ideal olanın, yaşam gerçeği karşısında yenik düşmesidir.**

Tragedyanın baş kahramanı olan insan, düşünen, karar veren ve uygulayan bir kişidir. Onun bir amacı-yönelmesi vardır. Bir karar verir, seçim yapar ve eyleme geçer. **Dram sanatı, insanı yaşamın çeşitli an ve alanlarında, duraklarında, sınavdan geçirmektedir.** O, bir eşik durumda kalmış ve bulunduğu geçitte sınanmakta olan kişidir (Şener, 1993). İçinde bulunduğu koşullara bağlı olarak aldığı karar, yaptığı seçim ve giriştiği eylemin sonucunda kendi kaderini kendisi belirlemiş olan **trajik kahraman, özgür iradesiyle gerçekleştirdiği bu eylemin sonuçlarına da katlanacaktır.**

Antik tragedyalarda oyunun eksen karakteri olan kahraman, her alanda ortalamanın üstünde, sıradan olmayan, soylu bir kişidir (Şener, 1997). Düzenin başında bulunan bir kral ya da yönetici; bazen de dinsel niteliğe sahip mitolojik bir tanrıdır. Toplumun en tepesinde ve önünde bulunan bu kişinin vereceği karar, yapacağı seçim ve gerçekleştireceği eylemin sonucunda doğacak yıkım, yalnızca kendisiyle sınırlı, lokal bir acı olarak kalmayacaktır. Onun eyleminin sonucunda gelecek yıkım, tüm düzeni sarsarak toplumun bütününe etkileyeceğinden acı (pathos), kahramanla sınırlandırılmayacak, bozulan düzen nedeniyle dalga dalga kahramandan topluma yayılacaktır. **Kahramanın eylemi sonuncu gelen yıkım, onunla birlikte toplumsal düzeni de sarsacak, onun acısı tüm topluma mal olacaktır. Yıkımla gelen bu acının bireysel olmaktan çıkıp toplumsallık kazanması ile bu durumun dramatik olmaktan çıkıp trajik boyut kazanması arasında birebir ilişki vardır. Bu ikisi, birbirleriyle paralel yürüyen olgulardır.** İşte tragedya kahramanının yaşadığı bu acıyı bir kişisel dram olmaktan çıkarıp trajik boyuta taşıyan nedenlerin başında kahramanın kendine özgü niteliği ve bu niteliğiyle toplumda sahip olduğu statü gelmektedir. Bu anlamda dram, bireysel, özel ve lokal bir yıkıma bağlı olan acıklı durumu ifade ederken **trajik olanın daha genel, kapsamlı, toplumsal ve evrensel bir yıkımı-acıyı ifade ettiği görülür.**

Çağdaş tragedyalarda kahraman, artık antik tragedyalarda görüldüğü gibi düzenin başındaki aristokrat bir yönetici, bir efsane kahramanı, erki elinde bulunduran bir kral ya da tanrılar dünyasından biri değildir. Yaptığı seçimin sonucunda gerçekleştirdiği eylem ile tüm toplumsal düzeni etkileyip sarsacak güç ve konuma da sahip değildir. O, içinde bulunduğu toplumun ekonomik, siyasal, sosyal koşullarının, ahlaki, dinsel ve kültürel değer yargılarının ürünü olan, sıradan bir insandır.

Çağdaş tragedyaların kahramanı, aynı zamanda kendisini sarıp kuşatan tüm bu çevre faktörlerine yazgılı olandır. Çağdaş tragedya kahramanı, varlığını sürdürmek ve onurunu korumak için kendisini kuşatmış tüm bu çevresel faktörlere karşı çetin bir savaş vermek durumundadır. Ne denli gözü pek olursa olsun, ne denli direnirse dirensin, bu savaşında yenik düşecektir. (Şener, 1991)

Çağdaş tragedyalarda kahramanın (eksen karakter), kan soyluluğu yoktur. Ancak, temsil ettiği değerlerin evrensel ve temel insancıl değerler olması nedeniyle izleyici katında en az onun kadar saygınlığı vardır. **Temsil ettiği değerlerin evrenselliği ve insancılığı nedeniyle tüm insanlığı kapsayıp kucaklayan ve onları bu değerler üzerinde düşünmeye zorlayan çağdaş tragedya kahramanı, bu niteliği nedeniyle trajik bir boyut kazanır.**

(...) Her insanın ölümünün trajik diye tanımlanamayacağını biliyoruz. Evet, Liebknecht ile Thalman'nın ölümleri trajiktir, çünkü bu insanlar, bütün yaşamları boyunca, **bizim ideallerimizi temsil ettikleri ve onun uğruna savaştıkları** için bizim sevgimizi, yakınlığımızı, ilgimizi kazanmışlardır. Yaptığı hareketlerle bizim yaşam idealimizle çelişen, onu zorlayarak çıkmaza sürükleyen bir insanın ölümü ya da acıları, bizler için hiçbir zaman bir tragedya değildir; tam tersine, biz bundan ancak esenlik, gönenclik, hatta sevinç duyarız. Yaşamda olduğu kadar, sanatta da trajik olanın kapsamı budur. (Kagan, 1993:170)

F.G. Lorca Oyunlarında Trajik Olan Nedir?

Bir çağdaş tragedya yazarı olan Lorca'nın, "Yerma", "Kanlı Düğün" ve "Bernarda Alba'nın Evi" adlı oyunlarında baş kahraman kadınlardır. Onun söz konusu oyunlarındaki bu kadınlar, toprağa bağlı feodal toplum düzeninin gelenek, görenek ve töreleri ile kuşatılmış, tutsaklaştırılmış kişilerdir. Bu kırsal yaşamda şekillenmiş feodal düzende baskı altında tutulan daha çok kadındır. Böylesi bir ortamdan doğan tüm toplumsal dayatmalar ile bireyin (kadının) doğal, insani ve içgüdüsel yanı bir uyumsuzluk, buna bağlı olarak da bir çatışma halindedir. **Bu oyunlarda toplumsal düzenin yasaları durumundaki töreler ile insanın karşı koyamadığı doğal tutkusu, aşkı ve buna bağlı duyguları arasında yoğun bir çatışma yaşanır. Bu çatışmada kadın'ın 'doğal' olan 'insani' yanı ağır basar ve tutkularına yenik düşer. Kaldığı ikilemede töreleri çiğneyip toplumsal değer yargılarını reddeden kadın, tercihini duygularını yaşamaktan yana kullanarak trajik çatışmayı ateşler.**

Lorca oyunlarındaki bu trajik kahramanlar, Antik tragedyalarda görülen klasik tragedya tanımına pek uymasa da seçip savundukları değerler tüm insanlığın benimsediği ortak, temel, evrensel değerlerdir. Buna bağlı olarak, onların yaşadığı acılar da bireysel-lokal bir dram olmaktan çıkıp tüm insanlığı ilgilendiren evrensel bir boyut ve trajik bir nitelik kazanmaktadır.

Kadın, doğal ve insani olan aşkı-tutkuları (ideal) ile somut yaşam gerçeği (realite) olan toplumsal düzenin töreleri arasında sıkışıp kalmıştır. Bu çatışan iki değer arasında sıkışıp kalan bu kadınlar, tercihini ideal olandan (doğal ve insani olan aşkı, tutkuları) yana kullanıp törelere karşı durunca, toplumsal düzenin devamı için kurban edilirler. Bu çatışmada baskın çıkıp galip gelen töreler (somut yaşam gerçeği-toplumsal düzen-realite), kurbanlarının kanıyla beslenerek varlıklarını sürdürürler. Söz konusu bu oyunlarda kadının karşı koyup engelleyemediği, insanın doğal yanı olarak ortaya çıkan tutku, kadını tutsak eden bir olgu olarak karşımıza çıkar. Ve kadın, hem töreler hem de tutkuları karşısında iki kez yenilmiş olur.

Bu oyunların trajik kahramanları olan **Gelin** (Kanlı Düğün), **Yerma** (Yerma) ve **Adela** (Bernarda Alba'nın Evi), tutkularının karşısında toplumsal düzenin kuralları, töreleri ile kuşatılmışlar, bu değer yargılarına, dayatmalara yazgılı olmuşlardır. **Her üç oyun kahramanı da yazgılarına karşı çıkmakla trajik hatalarını yapmışlardır.**

“Kanlı Düğün” Adlı Oyunda Trajik Olan

“**Kanlı Düğün**”ün trajik kahramanı olan Gelin, son ana kadar, aşık olduğu Leonardo ile evlenmek üzere olduğu Damat arasında bir seçim yapmak durumundadır. Bir yanda büyük bir tutkuyla bağlı olduğu Leonardo, diğer yanda ise kendisine karşı hiçbir muhabbet beslemediği, ailesinin dayatması sonucu evlenme aşamasına geldiği Damat durmaktadır. Damat, Gelin’in tanımadığı ve sevmediği, ailelerin ekonomik güçlerinin birleştirilmesi amacıyla seçilmiş bir kişi olarak adeta onun yazgısıdır. Oysa Leonardo, başka bir kadınla evli bir erkektir ve onunla yaşayacağı bu meşru olmayan ilişkide zarar görme olasılığı oldukça yüksektir. Buna rağmen Leonardo’ya karşı hissettikleri Gelin’i heyecanlandırmaktadır.

Bu tutku ve yaşanan heyecan fırtınası, hiçbir şey hissetmediği Damat karşısında seçimini Leonardo’lu bir yaşamdan yana kullanmasına neden olmaktadır. Böylesi bir süreçte, karşısında olan hiçbir güç, kahramanımızı kendi düğün gününde Leonardo ile kaçmaktan alıkoyamaz. Bu öyle bir karar ve seçimdir ki sonucunda karşılaşılacak her türlü cezaya, yıkıma hazır bulunduğu anlamına gelmektedir. Gelin, işte bu seçimi ile yazgısına karşı çıkıp başkaldırmıştır. Gelin’in bu kararı verip Leonardo ile kaçışını son ana kadar uzatmış olması, yaşadığı iç çatışmanın-çelişkilerin şiddetini göstermesi açısından anlamlı görünmektedir.

Gelin’in seçimi ve gerçekleştirdiği eylemin sonucunda beklenen yıkım, Damat ile Leonardo’nun birbiriyle vuruşarak ölmeleriyle gelir. Bu yıkım ve beraberinde yaşanan acı, tüm bunlara neden olan Gelin’e ve vuruşmada hayatını kaybedenlerin geride kalan yakınlarına dek uzanan bir dizi bağla halka halka topluma yayılır.

Sonuçta iki genç insan hayatını kaybetmiştir. Leonardo’nun ailesi dağılmış; karısı ve çocukları durumdan zarar görmüştür. Damat’ın Ana’sı, kocası ve bir diğer oğlundan sonra hayatta sahip olduğu en değerli varlığını da yitirmiş; yapayalnız kalmıştır. Ömür boyu bunun acısını taşıyarak yaşamaya devam edecektir. Hayattaki en değerli varlığı olan oğlunu yitiren Ana, öç alma duygusuna engel olarak olup bitenin sorumlusunu bulmaya, suçlunun kim olduğunu anlamaya çalışır. Gelin ise tutkularını bastırıp engel olamadığı bu eylemde gerçekte suçlu olmadığını anlatmaya çalışmakta, Ana’dan anlayış beklemektedir. Artık bir türlü karşı koyup dizginleyemediği tutkularını, cinselliğini doyuramadan, gelin geldiği evde bir suçlu olarak dışlanıp acılar içinde yaşayacaktır. Ancak Gelin, eyleminin sonuçlarına bir ömür boyu katlanmaya hazırdır. Oyunun sonunda görülmektedir ki tıpkı Ana gibi Gelin de üstesinden gelip yenemediği, mağlup olduğu toplumsal değer yargılarının, törelerin taşıyıcısı olarak yaşayacaktır.

“Yerma” Adlı Oyunda Trajik Olan

“**Yerma**”da ise asal çatışma oyunun baş kahramanı olan Yerma’nın yaşadığı iç çatışmadır. Hem toplumsal düzenin bir temsilcisi olarak törelerin, geleneklerin taşıyıcısı olan hem de doğal olan (oyunda çocuk sahibi olmak istemekte somutlanan) -sevgi- isteğini içinde barındırması nedeniyle, kahraman kendi içinde bir çelişki ve çatışma yaşamaktadır.

Yerma, Juan'la babası tarafından, istemeden evlendirilmiş olduğu halde kendisine sadakatle davranıp uysal, iyi bir eş olmuştur. Tarlada sürekli çalışan, içine kapanık, kıskanç bir erkek olan Juan, evleneli iki yıl olmasına karşın, eşini çocuk sahibi yapamamıştır. Yerma ise doğurmayı, anne olmayı şiddetle istemekte, bunun için çareler aramakta ve her yolu denemektedir. Adadığı adaklar, ziyaret ettiği yatırlar da çözüm getirmemiştir. Bu durum, giderek O'nun kendini kuruyup kalmış çorak bir toprak gibi duyumsamasına neden olmaktadır. İçgüdüleri, beraber olduğu erkeğin aynı zamanda sevdiği erkek olması halinde bu arzusuna ulaşabileceğini söylemektedir. Aslında bunun için uygun bir aday da vardır. Toplumsal değer yargılarına, törelere bağlı bir kadın olduğundan, evli bir kadın olarak başka bir erkekten çocuk sahibi olmayı da doğru bulmamakta; bunu onuruna yedirememektedir. Bu güdünün neden olduğu tutukluluğun da etkisiyle salt cinsel birleşmeye önem veren kocası Juan ile tam ve uyumlu bir birliktelik yaşayamamaktadır. Ancak kocasıyla evli kaldığı sürece kısır kalmaya, evlatsız yaşamaya mahkum olduğunun bilincindedir. Yerma'nın çocuk sahibi olma isteği onda giderek bir saplantıya dönüşmüştür.

Ancak ondaki bu istek, öylesi bir istektir ki üstü kazındığında altından büyük bir sevgi isteği, sevgi açlığı çıkacaktır. Burada Yerma'nın çocuk sahibi olma isteği, onun bilinçaltında yatan sevme ve sevilmeyle duyduğu açlığın simgesi gibidir. Böylece Yerma'nın temel sorununun bir sevgisizlik sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki "çocuk" özlemi, Yerma'nın umudu, geleceği, yarını, sevgiye, sevince olan hasretliğinin yerine ikame ettiği bir simgedir.

Yerma için yazgıyı kabullenmek, çocuksuzluğu ve onun simgelediği sevgisizliği kabullenmek anlamına gelmektedir. İşte bunu kabullenemeyerek yazgisına karşı koyan Yerma, "madem ki sevgi yok, o halde çocuk da evlilik de olmayacak" noktasına gelmekte ve anne olma tutkusunu gerçekleştirmede kendisine engel gördüğü eşi Juan'ı öldürmektedir. Yerma, koşulları gereği çocuk sahibi olabileceği tek insan olan eşini ortadan kaldırmakla sevgiyi, umudu, hayatının tek mutluluk kaynağını yok etmekte, simgesel olarak aslında kendi hayatına son vermektedir.

"Bernarda Alba'nın Evi" Adlı Oyunda Trajik Olan

Bernarda Alba'nın Evi'nde de olaylar diğer iki oyunda olduğu gibi toprağa bağlı feodal toplum düzeninin hüküm sürdüğü bir çevrede geçmektedir. Törelere en katı haliyle uygulanıp bir duvar gibi yükseldiği, içinde yaşayanları sıkıştırıp boğduğu, kırsal kesim İspanyol toplumunun mini bir kesiti olan Bernarda Alba'nın evinde yaşanır her şey.

Törelere ve toplumsal düzenin temsilcisi olan Bernarda, evde hakimiyetini kurmuş ve despot yönetimiyle hane halkına nefes aldırılmaz olmuştur. Evi, adeta bir cezaevi ya da manastır gibi yönetmektedir. Evdeki yetişkin kızlar, dış dünya ile ilişkileri kesilmiş, cinsel yönden bastırılmış, doyumsuz kişiler olarak bir bunalım yaşamaktadır. Öyle ki evin en büyük kızı yaşlı ve çirkin Agustias'ın nişanlısı Pepe el Romano, tek erkek olması nedeniyle evdeki tüm kızların ilgisini çekmektedir. Bu sırada evin en küçük kızı Adela ile Pepe el Romano arasında gizli bir ilişki başlamıştır. Bu ilişkinin sonucunda Adela hamile kalır. Törelere ve toplumun böyle bir ilişkiyi onaylayıp hoşgörüle bakması, izin vermesi mümkün değildir. Böyle bir durum karşısında

toplumun ne denli acımasız, hoşgörüsüz olduğu daha önce yaşanmış bazı örneklerden bilinmektedir.

Adela, yaşı ve mizacı gereği diğer kardeşlerine göre daha tepkicidir. Evdeki tüm kadınlar gibi kendisini de baskı altında tutan töreleri reddetmekte, haksız bulunduğu bu dayatmalara karşı başkaldırmaktadır. O, doğal olanın, içinden gelenin, duygularının, tutkularının sesini dinlemekte; kendi yaşamını, geleceğini kurmada özgür iradesi ile hareket etmek istemektedir. Diğer kız kardeşlerinin ve evde bulunan yaşlı ninesinin durumunu görmekte, onlar gibi olup yaşamını karartmak istememektedir. Bunun için kendince bulabildiği tek doğru çözüm Pepe el Romano'dur. Adela, seçimini hayata geçirerek yazgısına karşı çıkar ve yıkımına yol açacak trajik hatasını yapmış olur. Adela, özgür yaşam için tek kurtuluş umudu olarak gördüğü Pepe el Romano'nun öldüğünü zannettiği anda, artık kurtuluşu kalmadığını anlayarak intihar eder. Böylece törelerin kendisini tutsaklaştırmasına karşı çıkıp ölümü seçerek geride kalanları da uyarılmış olmaktadır. Bernarda'nın, kızı Adela'nın ölümünden sonra dahi halen gerçeği itiraf edemeyip O'nun bir "bakire olarak öldüğünü" söylemesi, törelere ne denli tutsak olduğunun göstergesidir. Bernarda'nın oyunun sonuna dek süren bu tutumu, trajik etkiyi çoğaltan bir unsur olarak finali güçlendirmektedir.

Sonuç

Özetle, Lorca'nın töre temalı bu çağdaş tragedyalarında, insan doğasına aykırı kuralların ve acımasız toplumsal dayatmaların baskısı altında acı çeken kadınların çığlıkları duyulur. Bu dayatmalarla kadının insani, doğal duyguları arasında yaşanan yoğun çatışmada çekilen acı, yükselen çığlık, bireysel değil evrensel niteliğe sahiptir. **Çünkü Lorca kadınlarının içinde buldukları düzen ve törelerle girdiği bu çatışma (töre-birey çatışması), dünyanın her yerinde rastlanabilecek genel ve evrensel nitelikli bir sorundur. İşte bu evrensel sorun ve bu sorun karşısında yaşanan yıkımın, çekilen acının boyutu, bu oyun kişilerini kişisel dram yaşayan sıradan bireyler olmaktan çıkarıp trajik kahraman boyutuna yükseltmektedir.**

Gerçekleştirmek istedikleri idealleri ile (tutkuları) egemen olan töreler (realite) arasında seçme noktasına gelen bu kadınlar doğal, insani ve ideal olana karşı koyamaz; bu **evrensel değerlerin yanında yer alıp onları yüceltirler**. Böylece seyirciyi de yanında oldukları bu evrensel değerlerle beraber kendi yanlarında bulurlar.

Gelin, Yerma, Ana, Bernarda ve kızları, içinde buldukları koşulları değiştirme şansları olmadan, törelerin baskısı altında acılar içinde yaşamaya devam edecek, tüm doğal ve insani duygularını bastırıp körelteceklerdir. Erkeksiz, çocuksuz, sevgisiz, sevinçsiz, duygusuz, tutkularından yoksun olarak, çorak bir toprak gibi ve bunu bile bile mutsuz bir yaşam sürmeye devam edeceklerdir. Yaşam, tüm acıları, çelişki ve çatışmaları içinde barındırarak sürüp gidecektir.

Tüm bu trajik kahramanlar, istemeseler de zamanla duygudan, tutkudan, sevgiden, sevinçten arınmış nasırlı yürekleriyle, karşı çıktıkları, baş kaldırdıkları **törelerin bir sonraki kuşağa taşıyıcısı** olacaklardır. **İşte biraz da absürde varan bu döngü ve feodal bir toplumda kadın olmanın yol açtığı kaçınılmaz çatışmalar, Lorca oyunlarındaki trajik boyutu oluşturmaktadır.**

İzleyici, tragedya kahramanının mücadelesine onunla özdeşlik kurarak, acısını paylaşarak katılır. Evet, töreler devam etmektedir. Ama bu pek çok acıya, pek çok yıkıma mal olmaktadır. Bu duygu ve düşünceler içindeki izleyici, törelerin

insanlar üzerinde yaptığı baskı ve tahribat üzerinde bir düşünce sürecine girecektir. Bu, aynı zamanda yürek burkan, acı veren (patetik) bir süreçtir.

Kaynakça

1. Kagan, M. 1993. *Estetik ve Sanat Dersleri*. (Çev: Aziz Çalışlar).(2. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.
2. Lorca, Federico Garcia. 1982. *Bütün Oyunları-1 (Kanlı Düşün, Yerma, Bernarda Alba'nın Evi)*. (Çev: A.Turhan Oflazoğlu, Tahsin Saraç). İstanbul: Adam Yayınları.
3. Şener, Sevda. 1991. *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
4. Şener, Sevda. 1993. *Oyundan Düşünceye*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
5. Şener, Sevda. 1997. *Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.